

УДК 159.98

Альона Віталіївна ТАРАКА,

студентка 3 курсу соціально-психологічного факультету
Національного університету цивільного захисту України (м. Харків);

Тетяна Василівна СЕЛЮКОВА,

старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України (м. Харків)
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9038-2775>

ОСОБЛИВОСТІ РЕФЛЕКСІЇ У КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ НУЦЗУ З РІЗНИМ РІВНЕМ КОНФОРМІЗМУ

У роботі представлено емпіричне дослідження з проблеми вивчення рефлексії у курсантів та студентів НУЦЗУ з різним рівнем конформізму.

Ключові слова: рефлексія, конформізм.

Людина включена в систему соціальних взаємовідносин, тому конформізм є невід'ємною частиною нашої дійсності. Конформізм є власним вибором індивіда, усвідомленим або неусвідомленим. Актуальність дослідження особливостей рефлексії у курсантів та студентів НУЦЗУ з різними рівнями конформізму обумовлена значенням вказаних психологічних феноменів на розвиток особистості та міжособистісну взаємодію в соціумі. Специфіка взаємодії індивіда і групи в різних сферах суспільного життя, що впливає на динаміку соціальних відносин, обумовлює необхідність вивчення механізмів і причин, які лежать в основі зміни поведінки сторін, що беруть участь в ній. Однією з найбільш складних форм соціальної поведінки є конформізм, який проявляється як окремими особистостями, так і цілими групами людей. Значення рефлексії визначається вмінням здобути з аналізу минулого нове знання, поглянувши на себе ніби ззовні, зрозумівши свою позицію думання, говоріння та дії як елемента більшого цілого. Згідно з А.Буземаном, рефлексія – це будь-яке «перенесення переживання з зовнішнього світу на самого себе» [1, с. 228].

Метою роботи є вивчення особливостей рефлексії у осіб з різним рівнем конформізму. В дослідженні брали участь курсанти та студенти 3-го курсу соціально-психологічного факультету Національного університету цивільного захисту України. Загальна вибірка досліджуваних складала 50 респондентів. В дослідженні використовувались наступні методики: опитувальник «Диференціальний тип рефлексії» (Д.О. Леонтьєв); тест рефлексивної товариськості (І.В. Аношкін); методика рівня вираженості та спрямованості рефлексії (М. Грант); тест «Чи піддаєтеся Ви чужій думці?» на визначення рівнів конформізму (за Н.В. Кіршевою та Н.В. Рябчико-

вою). За допомогою методики визначення рівнів конформізму було визначено три групи досліджуваних: респонденти з низьким рівнем конформізму; з середнім рівнем та група з високим рівнем конформізму.

Більшість досліджуваних (42%, 21 особа) мають низький рівень конформізму. Характеристики низького рівня конформізму: генерація нових, свіжих ідей, прагнення до інновацій. Активний опір тиску групи, навіть за умови правомірності її рішень, заперечення всіх стандартів. Висока самооцінка, впевненість у власних силах, схильність до ризикованих дій.

У 20% (20 осіб) респондентів діагностовано середній рівень конформізму. Характеристики середнього рівня конформізму: групова солідарність в кризових ситуаціях; ухвалення думки більшості зовні з метою досягнення єдності групи, профілактики конфліктів, відхід від покарання; високий ступінь самоконтролю.

Найменша кількість студентів (18%, 9 осіб) мають високий рівень конформізму. Такі особи є морально незрілими особистостями. Характеристики високого рівня конформізму: особистісна згода і осмислене прийняття думки більшості. Відсутність індивідуальності, сліпе підпорядкування силі тиску групи. Слабкість і непевненість у власних можливостях, низька здатність до лідерства. Втрата індивідуальності, авторитету в групі, зменшення ступеня довіри в результаті постійних поступок. Слабохарактерність, боягузтво.

Для визначення особливостей рефлексії в досліджуваних групах ми використали опитувальник «Диференціальний тип рефлексії» (Д.О. Леонтьєв), який дав змогу визначити респондентів з продуктивною (системною) та непродуктивною (квазі рефлексія та інтроспекція) рефлексією.

У найбільшій кількості респондентів в групі з низьким рівнем конформізму діагностовано системна рефлексія (76%, 16 осіб). У групі з середнім рівнем конформізму такий різновид рефлексії діагностовано у 70% (14 осіб) досліджуваних, у групі з високим рівнем конформізму – у 22% (2 особи) респондентів. За цим різновидом рефлексії ми маємо в групах статистично значущі відмінності. Особам, у яких домінує системна рефлексія, притаманні такі характеристики як високий рівень щастя, задоволеності життям, відкритості новому досвіду, дружелюбності, емоційної стабільності, позитивної самотності, що відображає готовність і здатність особистості до творчого використання ситуацій усамітнення.

Квазірефлексія виявлена у 10% (2 особи) в групі з низьким рівнем конформізму, у 20% (4 особи) в групі з середнім рівнем конформізму та 11% (1 особа) в групі з високим рівнем конформізму. За цим різновидом рефлексії статистично значущих відмінностей по групах не знайдено.

Інтроспекція діагностовано у 14% (3 особи) респондентів групи з низьким рівнем конформізму, у 10% (2 особи) досліджуваних в групі з середнім рівнем конформізму та 67% (6 осіб) досліджуваних в групі з високим рівнем конформізму. За цим різновидом рефлексії статистично значущих відмінностей по групах не знайдено.

З метою визначення прагнення людини до пізнання свого внутрішнього світу і своїх прихованих можливостей за допомогою спілкування з самим собою (внутрішній діалог) нами був використаний тест рефлексивної товариськості І.В. Аношкіна. У результаті дослідження в процентному співвідношенні ми виявили, що високий рівень рефлексивної товариськості переважає в групі з низьким рівнем конформізму – 71% (15 досліджуваних). Також респонденти з високий рівнем рефлексивної товариськості виявлені в групі студентів з середнім рівнем конформізму – 30%, 6 досліджуваних. Рівень вище середнього діагностовано у 25% (5 осіб) в групі студентів з середнім рівнем конформізму та 22% (2 особи) в групі студентів з високим рівнем конформізму. Високий рівень рефлексивної контактності найбільше виражений в групі осіб з високим рівнем конформізму – 78% (7 осіб). Також високий рівень рефлексивної контактності діагностовано у 20% (4 особи) в групі студентів з середнім рівнем конформізму. Рівень рефлексивної контактності вище середнього виявлений у 29% (6 осіб) в групі досліджуваних з низьким рівнем конформізму та 25% (5 осіб) у групі респондентів з середнім рівнем конформізму. За всіма показниками у всіх групах маємо статистично значущі відмінності.

Для дослідження визначення вираженості та спрямованості рефлексії досліджуваних ми використали методику рівня вираженості та спрямованості рефлексії (М. Грант). Ми встановили, що в групі з низьким рівнем конформізму превалює рівень саморефлексії та середній рівень соціорефлексії. В групі студентів з середнім рівнем конформізму саморефлексія знаходиться на середньому та вище середнього рівнях у однакової кількості осіб. Середній рівень соціорефлексії в цій групі діагностовано у більшості респондентів. В групі з високий рівнем конформізму більшість досліджуваних мають рівень саморефлексії нижче середнього, а соціорефлексія у більшості респондентів знаходиться на високому рівні. Статистично значущі відмінності між групами визначенні стосовно всіх рівнів саморефлексії та соціорефлексії ($p \leq 0,01$), окрім такого рівня соціорефлексії як вище середнього.

Таким чином, ми можемо говорити про існуючі особливості рефлексії у осіб з різним рівнем конформізму, що доведено результатами використання методів математично-статистичної обробки отриманих даних, а саме критерію Краскела - Уолліса (H-критерій).

Список бібліографічних посилань

1. Выготский Л.С. История развития высших психических функций. Собр. соч. Т. 4, М.: Педагогика, 1984. 433 с.

The paper presents an empirical study on the problem of studying reflection in cadets and students of NUTSZU with different levels of conformism.

Key words: reflection, conformism.